

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

K EDUKAČNÍM PROBLÉMŮM
MÁLOTRÍDNÍCH ŠKOL

TO EDUCATION PROBLEMS & COUNTRY
ONE-CLASS SCHOOL

1999

JAROSLAVA LEŽALOVÁ

V Liberci dne 30. dubna 1999

TU v Liberci, PEDAGOGICKÁ FAKULTA
461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6
tel.:048/5352515

Katedra : NÁRODNÍ ŠKOLY

Obor : UČITELSTVÍ PRO 1. STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

K EDUKAČNÍM PROBLÉMŮM MÁLOTŘÍDNÍCH ŠKOL

TO EDUCATION PROBLEMS A COUNTRY
ONE-CLASS SCHOOL

Autor :

Jméno a příjmení : Jaroslava Ležalová

Adresa : Wolkerova 608 Benešov nad Plouč.

Ved. práce : Doc. PhDr. Jiří Vomáčka, CSc.

Počet stran	celkem	obrázků	grafů	tabulek	příloh
	66	14	5	7	5

V Liberci dne 30. dubna 1999

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 Liberec 1, Hájkova 6

Tel.: 420.48.5352 515

Fax: 420.48.5352 332

Katedra: ...národní školy.....

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(závěrečného projektu)

diplomant:Jaroslava LEŽALOVÁ.....

adresa:Walkerova 608, Benešov nad Ploučnicí.....

obor:Učitelství 1. stupně ZŠ.....

Název DP:K edukačním problémům málotřídních škol.....

Vedoucí práce:Doc. PhDr. Jiří Vomáčka, CSc.....

Termín odevzdání:30. 4. 1999.....

Pozn.: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž specifikují zadání: východiska, cíle, předpoklady, metody zpracování, základní literaturu (zpravidla na rub tohoto formuláře). Zásady pro zpracování DP lze zakoupit v Edičním středisku TUL a jsou též k dispozici v UKN TUL, na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické.

V Liberci dne1. 9. 1998.....

.....
vedoucí katedry

.....
děkan

Převzal (diplomant):

Datum: 26.4.1999

Podpis:

.....
Jaroslava

KNS/NS

65 p. 17. 9. 1998.

K EDUKAČNÍM PROBLÉMŮM MÁLOTŘÍDNÍCH ŠKOL

ANOTACE

V diplomové práci je řešena problematika: současné málotřídní školy. Autorka se v ní opírá o teoretické hodnocení vlastní učitelské práce na málotřídní škole v Dolních Habarticích. Současně ale uvádí i srovnávací výzkumnou sondu, ve které porovnávala výsledky výuky v českém jazyce na této škole s výsledky, které dosáhli žáci v základní škole v Benešově nad Ploučnicí. Práce ukazuje, že samostatná práce je prostředkem k transformaci školy transmisivní v konstruktivistickou.

TO EDUCATION PROBLEMS A COUNTRY ONE-CLASS SCHOOL

ANNOTATION

Problems of a country one-class school of mixed aged pupils nowadays are being solved in this Project. The author compares her results of teaching Czech language with those reached at an ordinary primary school in Benesov nad Ploucnici. The aim of the Project is to verify hypothesis that independent group work is one special way of transformation of traditional teaching into new and modern education.

ZU EDUCATIONS DEN PROBLEMEN DER KLEINKLASSENSCHULE

FAZIT

In der Diplomarbeit ist eine Problematik der heutigen kleinklassenschule gelöst. Die Autorin nutzt hier ihre teoretische Arbeitsbewertung der eigenen Lehrersarbeit in der kleinklassen in Dolní Habartice aus. Sie führt hier gleichzeitig auch die vergleichende Forschungs-sonda ein, in der sie Resultate der Unterricht vergleichen konnte und auch die Resultate der Unterricht der Tschechischen Sprache auf dieser Schule mit den Resultaten, die Schüler auf der Grundschule in Benešov nad Ploučnicí erreicht haben. Die Arbeit zeigt, daß die selbständige Arbeit ein Mittel der Transformation der Schule ist (Von der transmissionen Schule zu der konstruktiven Schule).

Prohlášení o původnosti :

"Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu."

Benešov nad Plouč.

30. dubna 1999

Děkuji Doc. PhDr. Jiřímu Vomáčkovi, Csc za jeho pomoc a podporu při zpracování mé diplomové práce. Dále děkuji ředitelkám a učitelkám málotřídních i úplných základních škol, při provádění průzkumu ke zpracování mé diplomové práce.

OBSAH

1.	ÚVOD	1
2.	CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY	3
3.	SOCIÁLNÍ KLIMA MÁLOTŘÍDNÍ ŠKOLY	9
3.1.	Charakteristika prostředí málotřídni školy	10
3.2.	Sociální diagnostika třídy na málotřídni škole v Dolních Habarticích a Benešově n. Pl.....	11
4.	POSTAVENÍ SKUPINOVÉ PRÁCE NA MÁLOTŘÍDNÍ ŠKOLE	17
4.1.	Charakteristika skupinové práce v jednotlivých třídách	18
4.2.	Realizace skupinové práce	25
4.2.1.	Vyžití skupinové práce v hodinách českého jazyka....	25
4.2.2.	Využití skupinové práce v matematice	39
4.2.3.	Využití skupinové práce v prvouce	43
5.	VLIV SKUPINOVÉ PRÁCE NA ROZVOJ OSOBNOSTI ŽÁKA MÁLOTŘÍDNÍ ŠKOLY	46
5.1.	Připravenost žáka málotřídni školy k dalšímu vzdělávání	53
6.	PŘÍPRAVA UČITELE MÁLOTŘÍDNÍ ŠKOLY NA VYUČOVÁNÍ	57
7.	ZÁVĚR	63
8.	SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY	65
9.	PŘÍLOHY	66

Jen v takové situaci se stává učení hrou, pokud je provázeno pořádkem, vlastním uvažováním, přiměřeností k věku a příjemným uvolněním mysli.

J. A. Komenský

1. ÚVOD

Málotřídní školy mají u nás dlouhé historické kořeny. Byly vždy spojeny především s venkovem. Na venkově zaujímala škola vždy podstatně významnější místo, než tomu bylo a je ve městech.

Na vesnicích byla škola nejenom stánkem vědění, ale byla s ní spjata převážná většina kulturního života. Učitelé vesnických škol se aktivně podíleli na celkovém kulturním dění venkova, neboť se velmi dobře vřazovali do venkovského sociálního prostředí. Pro učitele venkovské školy byla vždy příznačná přátelské vzájemnost vůči žákům, rodičům, ale i většině občanů. Toto vše se v menší, či větší míře dochovalo do dnešní doby. I dnešní učitel vesnické málotřídní školy vychází ze znalosti sociálního prostředí a zázemí žáků své školy. (1)

Cílem mé práce je dokázat, že atmosféra málotřídních škol je vysoce intenzivní. Za důležitou součást mé diplomové práce považuji výsledky ověření teoretických východisek na Základní a mateřské škole v Dolních Habarticích, Základní a mateřské škole v Heřmanově a Základní škole v Benešově nad Ploučnicí.

Ve své diplomové práci na téma "K problémům málotřídních škol" jsem nemohla vyčerpat dané téma v plném rozsahu, protože se jedná o téma velmi obsáhlé, ale budu se snažit zachytit to nejdůležitější.

Diplomovou prací však můj zájem o toto téma nekončí, ale budu dále pokračovat v rozšiřování svých znalostí v tomto směru jak po stránce teoretické, tak i praktické v rámci svého povolání.

Odkazy :

(1) Vomáčka, J. Málotřídní školy. Liberec: PF TU, 1995

2. CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

Cílem diplomové práce je konstatování současné diskuse o účelnosti málotřídních škol, ve kterých převažuje hledisko ekonomické nad hlediskem vzdělávacím. Tato práce chce být příspěvkem k těmto diskusím a chce ukázat účinnost působení málotřídních škol z hlediska edukace dětí. V práci vědomě pomímám tu stránku málotřídní školy jako kulturního centra obce.

Vlastním cílem diplomové práce je ukázat převažující klady edukačního působení málotřídních škol.

Ke splnění tohoto cíle volím dvě hypotézy :

HYPOTÉZA 1.

Výchovné prostředí málotřídní školy charakterizuje vysoký stupeň sociální intenzity.

HYPOTÉZA 2.

Prostředí málotřídní školy vyvolává nezbytnost výchovy k samostatné práci zejména prostřednictvím skupinového vyučování.

Prostředkem k ověření hypotézy č. 1. je zejména metoda sociometrická.

Termín sociometrie může označovat celou řadu různých aspektů problematiky. Je nejrozšířenější metodou využívanou v oblasti výzkumu a diagnostiky malých sociálních skupin. Sociometrická metoda se používá k měření neformálních vztahů v malé sociální skupině z hlediska preference, odmítání a indiference v situaci volby. Z tohoto hlediska

lze za sociometrický považovat výzkum, jehož cílem je zjišťování sociopreferenčních vztahů.(2)

Velký význam v edukaci dětí na málotřídní škole má sociální intenzita. V menší sociální skupině dětí, které spolu tráví nejen čas dopoledne ve škole, ale i odpoledne na louce, hřišti apod., panují velmi dobré, kamarádské a neformální vztahy. Takovéto kladné sociální vztahy mají velký vliv na celkovou velmi dobrou pracovní atmosféru a vyšší intenzitu výuky.

Prostředkem k ověření hypotézy č. 2. jsem použila nestandardizovaný test, který je zhodnocen kvalitativně i kvantitativně. Toto ověření jsem provedla pomocí metody pozorování, rozhovoru, ankety, a dále metody rozboru žákovských prací. Pozorování v jednotlivých třídách mi umožnilo poznat vnější jevovou stránku vyučovacího procesu, jak při frontální výuce, tak při skupinové práci (například otázky učitelek, odpovědi žáků, a podobně). Použila jsem pozorování nestandardizované, přímé a krátkodobé.

K hlubšímu, vnitřnímu ověření jsem zvolila taktéž metodu rozboru žákovských prací, rozhovoru a ankety s učitelkami. Rozbor žákovských prací jsem provedla rozbořem zadané kontrolní práce na osvojené a procvičené učivo, konkrétně znělé a neznělé souhlásky.

Anketa pro učitelky obsahovala šest otázek a metody rozhovoru jsem využívala při běžném styku s žáky a učitelkami.(3)

Přesto, že právě při těchto metodách se velmi těžko mohu vyhnout subjektivnímu názoru, snažila jsem se o dodržení požadavku objektivnosti ověření.

Zkoumaný vzorek jsem zvolila metodou náhodného výběru. Tvořily jej dvě třídy druhého ročníku. Jeden druhý ročník je třída úplné základní školy v Benešově nad Ploučnicí, kde se vyučuje pouze frontální metodou. Druhá třída je druhý ročník z málotřídní školy v Dolních Habartících, který je spojen s prvním ročníkem a vyučuje se skupinovou metodou. Tyto dvě třídy mají vcelku stejné výsledky v učení. Ve třídě v úplné základní škole je dvacet pět žáků. Ve třídě málotřídní školy je jedenáct žáků v prvním ročníku a deset žáků ve druhém ročníku. Pomocí metod, které jsem již popsala, jsem se snažila srovnat konečnou efektivitu skupinového vyučování se skupinou s frontálním vyučováním.

Mé ověřování jsem začala metodou pozorování a na jejím základě jsem vypracovala nestandardizovaný didaktický test na znělé a neznělé souhlásky uprostřed a na konci slova. Poté následoval kvalitativní a kvantitativní rozbor testu a na závěr jsem uspořádala anketu s učitelkami.

Výsledky pozorování (náslechu) v jednotlivých hodinách ve druhém ročníku na málotřídní škole i úplné základní škole jsem zaznamenala jako ukázkou průběhu vyučovací hodiny.

Nejprve se pokusím zhodnotit první část mého ověření, a to pozorování (náslech) v jednotlivých vybraných třídách.

Pozorováním (náslechem) v několika hodinách českého jazyka ve druhém ročníku úplné základní školy a druhém ročníku na málotřídní škole jsem měla možnost sledovat rozdílnost vyučovacích metod a forem práce s žáky, ale také rozdíl v používání různých prostředků, používaných ke zkvalitnění a zefektivnění vyučovací hodiny.

Na aktivizaci činnosti žáků má velký vliv volba vhodných metod a forem práce učitelek i žáků. Učitelka na málotřídní škole vyložila látku frontálně a poté měla úlohu pouze "usměrňovatele" činnosti žáků, protože převážnou část učiva si žáci vyvozovali a osvojovali sami, a to převážně na práci s textem. Učitelka se v té době mohla věnovat žákům prvního ročníku.

Uplatňuje se i individuální přístup k žákům, zařazuje se samostatná skupinová práce (buď ve skupinách homogenních, nebo heterogenních), v nichž žáci řeší úkoly přiměřené jejich schopnostem. Průběh i výsledky takto organizované práce jsou důsledně kontrolovány vyučujícím. Ve skupinách žáků s různým prospěchem velmi dobří žáci pomáhají slabším žákům, kterým vyučující usnadňuje pochopení a osvojení učiva také tím, že prodlouží výklad a použije formy individuální práce při současné samostatné práci žáků schopnějších. Osvědčilo se například vyvozování nového

učiva za maximální součinnosti žáků dedukcí pomocí obrázků a magnetické tabule.

Setkala jsem se i s uplatňováním aktivního spirálového opakování, kdy učitelka stále aktivizovala dosud získané poznatky tím, že se k nim žáci při vhodných příležitostech vraceli a jejich poznání se stále prohlubovalo, obtížnost příkladů se stupňovala.

Efektivnost vyučování se zvyšovala i funkčním používáním didaktických pomůcek (magnetické tabule, nástěnných tabulí, magnetofonu a dalších).

Škola v Dolních Habarticích, na které učím, má pět ročníků ve třech třídách - první až pátý postupný ročník. Společně se vyučuje první a druhý ročník, třetí a čtvrtý ročník a samostatně pátý postupný ročník. Ročníky ve třídách jsou upravovány podle počtu žáků. Třídy jsou prostorné, světlé a v rámci možností dostatečně vybavené. Ve škole je též vlastní tělocvična a školní jídelna.

Již čtvrtý rok je základní škola spojena s mateřskou. K tomuto sloučení se přistoupilo z důvodů neustálých opatření k šetření mzdových prostředků, což je obrovským problémem všech vesnických málotřídních škol. V odpoledních hodinách je provoz školní družiny a mateřské školy spojen a probíhá v prostorách mateřské školky pod dozorem jedné vychovatelky. Pro vychovatelku je to práce velmi složitá. V

jedné místnosti pracuje, nebo si hraje šestnáct žáků ve školní družině a ve druhé místnosti dalších čtrnáct dětí spí. Vychovatelka se však nemůže rozpúlít. Proto si musí rozplánovat a připravit činnost tak, aby žáci v družině nerušili děti při usínání a spaní svou činností a odchody na autobus. To jsou stinné stránky. Toto spojení má však i klady. Například přechod dětí z mateřské školy do první třídy je naopak nenásilný a daleko lehčí. Žáci svou učitelku již znají a jdou do vyučovacího procesu bez obav. Vzhledem k tomu, že se jedná o děti z jedné vesnice a ve většině případů o sourozence, je tento spojený provoz bez problémů.

V obci je Obecní úřad, se kterým má škola velmi dobrou spolupráci. V rámci svých možností se snaží Obecní úřad zabezpečovat provoz a vybavení školy vcelku dobře. Škola je spádová. Dojíždějí do ní žáci z okolních roztroušených obcí. Občas bývají s dojížděním problémy, jako například když ČSAD Děčín zrušila ranní školní autobus z Malé Bukoviny. Obecní úřad byl nucen koupit větší auto a sám žáky do školy dovážet. Na druhý stupeň dojíždějí žáci do Základní školy v Benešově nad Ploučnicí.

Odkazy :

- (2) Janoušek, J. a kol. Metody sociální psychologie. Praha: SPN, 1986
- (3) Skalková, J. a kol. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1984

3. SOCIÁLNÍ KLIMA MÁLOTŘÍDNÍ ŠKOLY

Málotřídní školy jsou většinou zřízeny na větších vesnicích nebo v okrajových čtvrtích větších měst. V třídních kolektivech jsou spolu děti, které bydlí a žijí v malém regionu. Většinou se znají již od útlého věku, tráví spolu hodně volného času. Znají se nejen děti, ale i rodiče a celé rodiny navzájem. Jejich vzájemné sociální vztahy jsou většinou úzké a zvláště na vesnicích jsou spojeny bližšími či vzdálenějšími příbuzenskými vztahy. Většina dětí společně navštěvuje předškolní zařízení, kde si zvykají na kolektivní práci, toleranci, vzájemnou pomoc apod. V kolektivu známých dětí je přechod z mateřské školy do základní daleko bezprostřednější a neformálnější. Ve známém prostředí se cítí jistěji a sebevědoměji. Vzájemné vztahy mezi žáky ve třídě jsou kamarádské, neformální. V kolektivu jsou vnímáni všichni žáci. Velice zřídka se zde objevují takzvané "šedivé děti", které nejsou kolektivem třídy vnímány a stojí na okraji. Netvoří se zde malé uzavřené skupinky žáků, kteří se straní ostatních.

Málotřídní škola vytváří domácí prostředí. Každý žák je tu individualitou, ne jen součástí davu, který ráno před osmou vpustí školník do školy a odpoledne se rozejde. Učitel ví o žácích všechno, zná jejich rodiče i prarodiče a příbuzné, sociální prostředí v němž žijí. Na žáka se pohlíží jako na subjekt svého vlastního rozvoje. Škola je pro něj místem jeho sebeuplatnění ve vzdělávacích interakcích, komunikacích a kooperacích. (4)

Odkazy :

(4) Janoušek, J. a kol. Metody sociální psychologie. Praha:

SPN, 1986

3.1. Charakteristika prostředí málotřídní školy

Málotřídní školy - to je téma, které se v současné době probírá na většině porad ředitelů základních škol. Ředitelé úplných základních škol jsou většinou proti málotřídním školám, a to hlavně z ekonomických důvodů. Od doby, kdy jsou školám přidělovány finanční prostředky podle počtu žáků, se ředitelé úplných základních škol snaží nejen o získání žáků z okolních vesnic, ale také o zrušení, podle nich "zbytečných" vesnických málotřídních škol. Na našem děčínském okrese se již zrušilo pět málotřídních škol. Žádný z těchto ředitelů si však neuvědomuje, že se školou obec "žije". Žáci mají svou školu v místě, kde žijí, ve svém známém prostředí. Nemusí dojíždět do města, kde se v ruchu města cítí ztraceni, nehledě na nebezpečí podstatně většího silničního provozu, na něž nejsou zvyklí a většinou ani připravení. Na své vesnické škole najdou zaměstnání i po skončení vyučování v různých zájmových kroužcích. Nemusí proto chodit s klíčem na krku a kdykoliv potřebují pomoc, jsou učitelé "po ruce". Prvňáčků ve městech mi bývá nejvíce líto. Jak ztracení si musí připadat uprostřed bludiště chodeb a schodišť ve velkých školách. Vesnické prostředí nabízí prostředí skoro rodinné. Všichni se mezi sebou znají. První třída navazuje na školu mateřskou nejen

schematicky. Ve většině vesnic se spojuje mateřská škola se základní školou, řídí je jeden ředitel a velká část se jich přestěhovala i do jedné budovy. Proto žáci první třídy již svou učitelku znají, když přijdou do školy.

V menším kolektivu se lépe formuje vzájemný vztah nejen mezi žáky, ale i žákem a učitelem. Tvoří se osobnost žáka, vztah k lidem, k majetku, k hodnotám obce, k přírodě, společnosti, láska a vztah k učení, vědění - to vše žák snáze získává v menším kolektivu a mezi známými lidmi. (5)

Odkazy :

(5) Vomáčka, J. Málotřídní školy. Liberec: PF TU, 1995

3.2. Sociální diagnostika třídy na málotřídní škole a třídy úplné Základní školy v Benešově nad Ploučnicí

K potvrzení hypotézy č. 1., že výchovné prostředí málotřídní školy je charakterizováno vysokým stupněm sociální intenzity, jsem zvolila sociometrický test jako metodu k měření neformálních vztahů v malé sociální skupině z hlediska preference, odmítání a indiference v situaci volby. Z tohoto důvodu jsem vypracovala "Parametrický sociometrický dotazník k sociální diagnostice třídy", který obsahoval otázky sociometrického charakteru. (6)

Tento dotazník jsem předložila třídě málotřídní školy se třetím a čtvrtým ročníkem a třetí třídě základní školy.

Počet výběrů byl omezen na tři spolužáky z dané třídy.

Kladná volba byla specifikována výběrem třech nejlepších kamarádů ze třídy, záporná volba výběrem třech spolužáků, které by si za kamaráda nevybrali. Třetí část, zde se žákům ve škole líbí, byla charakterizována pouze kladnou a zápornou volbou. (Příloha č. 1)

Na základě dotazníku jsem vytvořila dvě neuspořádané sociometrické matice a pro třetí část tabulku s grafy.

Tabulka č. 1. Neuspořádaná sociometrická matice třídy
málotřídní školy se třetím a čtvrtým ročníkem ($N = 19$).

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
1. MP				-	(+)		(+)		(+)	-	(-)								
2. PP	+			-							(-)	(-)	(+)				(+)		
3. KV				+	-	(+)		(+)			(-)		(-)						
4. HM	+					+		+		-	(-)						(-)		
5. PŠ	(+)						(+)		+		(-)	(-)		(-)					
6. JH			(+)					(+)		-	(-)					(+)	(-)		
7. MH	(+)				(+)				(+)		(-)	(-)					(-)		
8. JP			(+)			(+)	(-)				(-)				(+)		(-)		
9. MV	(+)	-			(+)		(+)				(-)						(-)		
10. DB	+							+			(-)	(-)	+		(-)				
11. LL	(-)				(-)					+		(-)					+	+	
12. SR						+	(-)			(-)	(-)							+	+
13. JM		(+)		-		+					(-)	(-)					(+)		
14. AL	-	+								(-)	(-)		+			+			
15. EM		-	+	+				(+)		(-)			(-)						
16. LV						(+)				(-)	(-)				(-)			(+)	(+)
17. JK		(+)		(-)					+		(-)	(-)	(+)						
18. MF					-					(-)	(-)					(+)	+		(+)
19. MB						+				(-)	(-)	(-)				(+)		(+)	
+	6	3	3	2	3	7	3	5	4	1	0	0	4	0	1	4	4	4	3
-	2	2	0	4	3	0	2	0	0	9	16	9	2	1	2	0	5	0	0
vz +	3	2	2	0	3	3	3	3	3	0	0	0	2	0	1	3	2	2	0
vz -	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1	3	3	0	0	1	0	1	0	0

Tabulka č. 2. Neuspořádaná sociometrická matice třetí třídy
plně organizované základní školy v Benešově n. Pl. ($N' = 27$)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.
1.JP		+				-	+							-			-										+
2.VT	+				-											+			-	-		+					
3.ZS					-	-								-		+						+					+
4.ZM										-							-					+		+			+
5.TK							-			+		-			+		+				-						
6.LS					-		+							-		+				-		+					
7.JP	+				-	-			+	-												+					
8.VS					-	-			+		-												+	+			
9.ZŠ	+				-	-										+				-				+			
10.TV				+		-						+		-			-										+
11.ME				-	-					+		-							+			+					
12.JŠ					-				+			+		-				+									
13.MT									+	-	+			-											+		
14.SB				-	-					+						+			+				-				
15.DŠ				-	-					+		-				+									+		
16.BM				-	-	+			-													+					+
17.RN					-	-				+			-	+					+								
18.NF	+				-				+				-		+	-											
19.MA						-				+				-		-			+					+			
20.JN				-	-				+		+		-					+									
21.RO				-	-				-	+				+					+								
22.MO	+			-	-								-		+												+
23.LK	+			-	-			+									-					+	+	+			
24.AS				-	-			+					-								+	+	+				
25.MK						-		-		+								+	+				-				
26.LT				-	-			-							+	+					+						
27.DH	+			-	-								-		+						+						
+	5	3	0	0	1	0	3	0	4	4	5	4	2	0	3	8	4	0	5	4	0	10	3	4	3	0	6
-	0	0	0	0	18	22	2	0	1	5	1	3	1	11	2	0	8	0	1	4	0	0	2	0	0	0	0
vz +	2	2	0	0	1	0	1	0	1	2	1	1	2	0	1	2	1	0	3	1	0	2	2	2	1	0	2
vz -	0	0	0	0	2	3	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0

Z těchto neuspořádaných sociometrických matic vyplývá, že ve třídě na málotřídní škole jsou vzájemné sociální vztahy mezi žáky intenzivnější. Všichni žáci jsou zde vnímáni ať v dobrém či ve zlém. Nevyskytuje se zde žádné tzv. "šedivé dítě", které není vůbec vnímáno.

Naproti tomu je ve třetí třídě úplné základní školy šest žáků, kteří nejsou vnímáni vůbec (tzv. "šedivé děti"), jenž stojí na okraji třídy.

Také počet vzájemných kladných voleb je v málotřídní škole vyšší o 22,6 %. Též počet vzájemných záporných voleb je v málotřídní škole vyšší o 6,3 %.

Pro názornost jsem si vytvořila i neuspořádané sociogramy, ze kterých vyplývá, že ve třetí třídě úplné základní školy jsou vytvořeny skupinky žáků. Tyto skupinky tvoří žáci, kteří bydlí v malém regionu a tráví spolu i volný čas. Pouze občas přijímají do svého středu jiné spolužáky.

V málotřídní škole se takovéto uzavřené skupiny tvoří velice zřídka a nikdy nemají dlouhé trvání. V diagnostikované třídě, dle neuspořádaného sociogramu, žádné uzavřené skupinky nejsou. (7)

Tabulka č. 3. Procentuální vyjádření celkového počtu žáků, kterým se ve škole líbí či nelíbí :

	Líbí	Nelíbí
MŠ	89,5%	10,5%
ZŠ	81,5%	18,5%

Graf č. 1. Grafické znázornění procentuálního vyjádření celkového počtu žáků, kterým se ve škole líbí či nelíbí:

Z tabulky a grafů vyplývá, že v málotřídní škole se žákům líbí o 8 % více než žákům plně organizované základní školy.

Tímto ověřením se mi hypotéza č. 2. plně potvrdila.

Odkazy :

- (6) Janoušek, J. a kol. Metody sociální psychologie. Praha: SPN, 1986
- (7) Janoušek, J. a kol. Metody sociální psychologie. Praha: SPN, 1986

4. POSTAVENÍ SKUPINOVÉ PRÁCE NA MÁLOTŘÍDNÍ ŠKOLE

Samostatná práce připravuje žáky ke skupinovému vyučování. Skupinové vyučování je příznačné a nejvíce využívané právě na málotřídních školách. Již samotná struktura málotřídních škol a skutečnost, že v jedné třídě se učí dva ročníky, je přirozené, že jádrem výuky je práce ve skupinách, minimálně ve dvou. Proto je skupinová práce základem vyučovacího procesu na těchto málotřídních školách. Již od první třídy se žáci učí samostatně pracovat. V každém ročníku se sejdou žáci různého nadání. Záleží jen a jen na učiteli, zda dokáže nadání žáků rozvíjet dle jejich schopností a dovedností. (8)

Práce v odděleních vede žáky k samostatnému plnění zadaných úkolů bez problémů. Je-li zřetelně a jasně stanovené zadání skupinové činnosti, podílejí se všichni žáci na vypracování úkolů. Vedoucí skupiny (schopný a nadaný žák) určuje tempo práce, pomáhá slabším žákům, procvičuje s nimi, objasňuje případné nejasnosti. Žáci mají možnost bez vedení a zásahu vyučujícího v malé skupině procvičovat, utvrzovat vyložené a probrané učivo. I ten nejslabší žák je zapojen do práce. Důležité je závěrečné hodnocení činnosti, jak vedoucím skupiny, tak žáky samými, tak nakonec i samotným vyučujícím. Jediná nevýhoda skupinové práce je pouze obrovská náročnost na čas pedagoga, který nutně ve zvýšené míře musí věnovat přípravě na výuku ve skupinách. Ta musí být řádně promyšlená a připravená. (9)

Odkazy :

- (8) Kořínek, M. Didaktika základní školy. Praha: SPN, 1984
- (9) Mojžíšek, L. Vyučovací hodina. Praha: SPN, 1984

4.1. Charakteristika skupinové práce v jednotlivých třídách

Skupinové vyučování podstatně ovlivňuje strukturu vyučovací hodiny. Třída se dělí na několik skupin (homogenních nebo heterogenních), dle potřeby, předmětu a dispozic jednotlivých žáků. Skupinově pracují žáci při opakování, procvičování a často i utvrzování učiva. Učitelé se skupinami spolupracují podle potřeby, úrovně skupiny, jejich zkušenosti se samostatnou prací, obratnosti vyspělých žáků a samozřejmě podle náročnosti jednotlivých úkolů. (10)

Učitel, který skupinovou výuku realizuje, sám poznává, že se tím odstraňují závažné nedostatky hromadného vyučování.

Při skupinové práci lze upravit prostředí třídy tak, aby skupiny tvořily jednotlivé celky a žáci mohli lépe spolupracovat.

V prvních fázích nácviku samostatné skupinové práce jde o velkou míru vedení žáků učitelem. Toto se musí promítnout do celkové stavby a požadavků vyučovací hodiny.

Zpočátku je žák veden učitelem. Potřebuje přesné, konkrétní instrukce a následnou průběžnou kontrolu. Proto se skupinovou prací začíná nejprve ve výchovných předmětech. Ve výtvarné, tělesné, hudební i pracovní výchově. Nejlépe a nejpřirozeněji pro žáky v prvním ročníku se skupinová práce realizuje v tělesné výchově. Jednotlivé skupiny (družstva) závodí mezi sebou, hry opět hrají ve skupinách. Zde si žáci uvědomují soudržnost jednotlivce se skupinou, a že v rámci skupiny je důležitý každý jedinec.

Obrázek č. 1. Skupinová činnost v tělesné výchově

Ve výtvarné výchově se velmi dobře uplatní skupinová práce při vytváření větších výtvarných celků, kdy každá skupina vytváří jeden obraz, jedno dílo.

Obrázek č. 2. Skupinová práce žáků ve výtvarné výchově:

Obrázek č. 3. Skupinová práce žáků ve výtvarné výchově:

V hudební výchově jednotlivé skupiny vytvářejí pomocí jednoduchých nástrojů doprovody ke známým lidovým písním.

Lépe se soustřeďují na ostinátní doprovody i zpěv kánonů.
 Ve skupinách vymýšlejí rýmovačky a zhudebňují je.
 Obrázek č. 3. Skupinová práce žáků v hudební výchově:

V prvouce mohou jednotlivé skupiny řešit úkoly, vyplývající z osnov. U prvního ročníku je nutná stálá kontrola práce jednotlivých skupin.

Obrázek č. 5. Skupinová práce žáků v prvouce:

Obrázek č. 6. Skupinová práce žáků v prvouce:

Tímto postupným navykáním na samostatnou práci ve skupinách je možné postupně přecházet i do hlavních předmětů. Velkou pomocí je i skutečnost, že ve stejné třídě pracují ve skupinách již žáci druhého ročníku. Proto mají žáci prvního ročníku vzor přímo ve třídě. Proto žáci ve druhém ročníku zvládají ve skupinách již náročnější úkoly. Ještě však potřebují přesné a srozumitelné zadání pro svou práci a průběžnou kontrolu.

U dalších ročníků narůstá rozsah samostatné práce a samostatného řešení úkolů v jednotlivých skupinách. Zadání úkolu musí být stále přesné a srozumitelné. Bezprostřední kontrola však ustupuje do pozadí a nahrazuje ji kontrola nepřímá. Vždy však musí po skončení samostatné práce následovat její hodnocení, popřípadě oprava a zdůvodnění chyb.

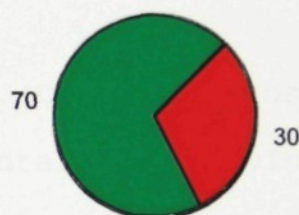
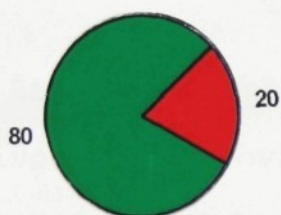
Postupně dospějí žáci k samostatnému učení a práci. Požadavek jasného a srozumitelného zadání úkolů stále platí, i kontrola zpovzdálí nadále trvá. (11)

Graf č. 2. Grafické znázornění narůstání samostatné práce dle jednotlivých ročníků v naukových a výchovných předmětech :

Naukové předměty

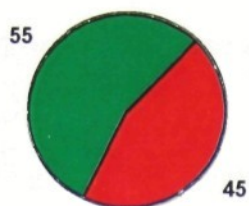
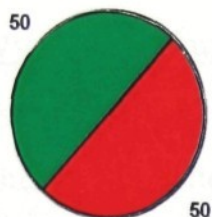
Výchovné předměty

1. třída

2. třída

3. třída4. třída

Žáci na prvním stupni by měli mít více prostoru na tvořivost, objevování, rozvíjení fantazie, popovídání si, zazpívání. Tradiční úplná škola a pouze frontální vyučování nevede příliš k vytváření dobrých vzájemných vztahů. Když žáci sedí v řadách, nesesednou se, nemají společné prožitky, nemohou si být tak blízcí. V takové třídě chybí i diskuse mezi učitelem a žákem, společné hledání a objevování pravdy, stejně jako právo žáků říci odlišný názor, třeba i nesprávný.

Odkazy :

(10) Kořínek, M. Didaktika základní školy. Praha: SPN, 1984

(11) Mojžíšek, L. Vyučovací hodina. Praha: SPN, 1984

4.2. Realizace skupinové práce

Skupinovou práci uplatňujeme na naší málotřídní škole již dlouho. Učení zvládají žáci bez větších problémů a mají radost z dobře vykonané práce. Skupinové vyučování se nám velice osvědčilo, a proto v něm budeme pokračovat i nadále. Ukázka struktury vyučovacích hodin následuje.

4.2.1. Využití skupinové práce v hodinách českého jazyka

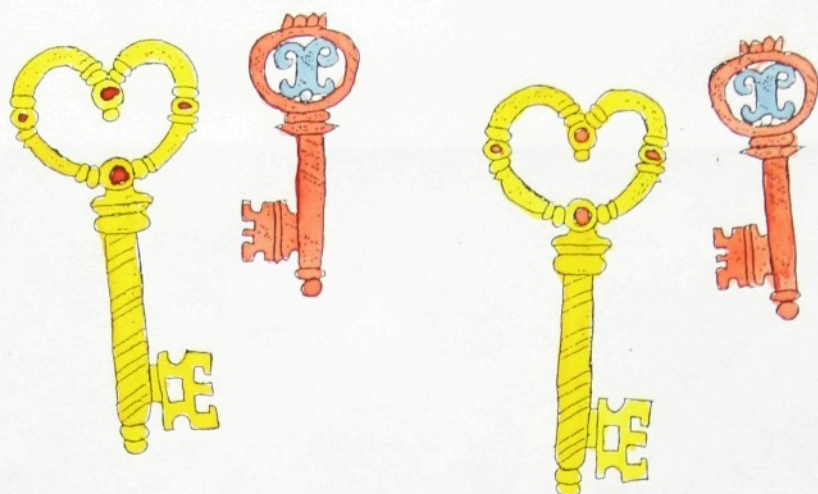
V hodinách českého jazyka lze velmi dobře aplikovat skupinovou práci s využitím vhodně motivovaných mezipředmětových vztahů.

Téma : Vyjmenovaná slova po l, vyvození učiva.

Využití mezipředmětových vztahů českého jazyka
a prvouky - Jaro - hra " Otevírání studánek ".

Pomůcky : Příprava na tabuli,
učebnice českého jazyka,
školní sešit,
pracovní sešit - Vyjmenovaná slova,
připravené kartičky - doplňovačky,
kartičky s klíčky od studánek.

Obrázek č. 7. Ukázka klíčků ke studánkám pro hodnocení:

Žáci rozdělení na skupiny. Dvě skupiny ze třetí třídy (první skupina - žáci nadanější, druhá skupina - žáci méně nadaní) a dvě skupiny ze čtvrté třídy (první skupina - nadanější žáci, druhá skupina - méně nadaní žáci). Pro třetí třídu se jedná o novou látku a u čtvrté třídy jde o opakování. Formou hry "Otevírání studánek" naučit a zopakovat vyjmenovaná a příbuzná slova. Za každou správně splněnou úlohu získávají skupiny jeden klíček. Skupina s nejvyšším počtem klíčků vyhrává.

Na tabuli napsána vyjmenovaná slova po l. Všechny skupiny nahlas přečtou.

4. třída - samostatná práce

první skupina - tvoření deseti vět
z vyjmenovaných slov

druhá skupina - vymýšlení čtyřiceti slov
s tvrdým a měkkým y, i po l.

Obrázek č. 8. Skupina žáků tvoří věty s vyjmenovanými slovy:

Obrázek č. 9. Skupina žáků zdůvodňuje cvičení s vyjmenovanými slovy:

3. třída - obě skupiny ještě několikrát přečtou vyjmenovaná slova za pomoci učitele.

první skupina - probírají cvičení a odůvodňují

druhá skupina - napíší si jednotlivá

vyjmenovaná slova na papírky

a závodí, kdo je dříve seřadí

3. třída - první skupina - přepíše cvičení z pracovního sešitu do školního

druhá skupina - probírá část cvičení ústně a odůvodňuje

4. třída - obě skupiny - vymýšlení slov příbuzných, tvoření vět a jejich psaní na tabuli

3. i 4. třída - všechny skupiny hrají hru "Slovní kolotoč", žáci říkají slova, kde se píše y po l

3. i 4. třída - první skupiny - na připravených kartách podtrhávání vyjmenovaných a příbuzných slov

3. i 4. třída - druhé skupiny - čtou věty z tabule a odůvodňují

Na závěr obě třídy říkají vyjmenovaná slova nahlas.

Nejdříve je zvolena metoda frontálního vyučování, kdy se třetí třída seznámí s vyjmenovanými slovy po 1 a čtvrtá třída si je zopakovala. Z toho se vychází při další skupinové práci, kdy je vhodně využita vyučovací hodina s dostatkem práce pro nadanější žáky a potřebným prostorem pro probrání a zopakování látky s méně nadanými žáky.

Při hodnocení hodiny se spočítají získané klíčky a skupina s největším počtem získaných klíčků si připne ke své studánce na nástěnce všechny klíčky. (příloha č. 2).

Mé ověřování hypotézy č. 2. jsem začala metodou pozorování a na jejím základě jsem vypracovala nestandardizovaný didaktický test na procvičení znělých a neznělých souhlásek na konci a uprostřed slova. Poté následoval kvalitativní i kvantitativní rozbor tohoto testu a na závěr jsem uspořádala anketu s učitelkami.

Výsledky pozorování (náslechu) v jednotlivých hodinách ve druhém ročníku na málotřídní škole i úplné základní škole jsem zaznamenala jako ukázkou průběhu vyučovací hodiny.

Druhá část mého ověřování je kvalitativní a kvantitativní vyhodnocení testu pro srovnání efektivnosti výuky daného téma ve druhých ročnících málotřídní školy při skupinové práci a úplné základní školy při frontální výuce.

Struktura hodiny při skupinovém vyučování

(zaznamenáno při náslechu)

Téma : Výslovnost a psaní znělých a neznělých

souhlásek na konci a uvnitř slov.

1. Frontální výklad látky s využitím přípravy na tabuli a cvičení v učebnici.
2. Utvrzování učiva frontálně - ústně s využitím cvičení z učebnice.
3. Skupinová práce - utvrzování učiva - písemně.

Žáci rozdělení v rámci ročníku ještě do tří skupin (v každé skupině je jeden nadanější žák a dva žáci méně nadaní). Každá skupina obdržela doplňovací cvičení na připravených kartičkách (příloha č. 3). V této části hodiny se mohli žáci radit v rámci své skupiny (nadanější žák pomáhal žákům méně nadaným). Po uplynutí stanoveného času byla provedena kontrola správnosti ústním zdůvodněním společně pro celý ročník a žáci si sami opravovali své chyby. Při samostatné práci skupin druhého ročníku se učitelka věnovala prvnímu ročníku.

4. Skupinová práce - procvičování učiva - písemně.

Žáci rozdělení v rámci ročníku do tří skupin podle nadání a úkoly jsou mírně diferencované. První skupinu

tvoří nejnadanější žáci a obdrží cvičení složitější, druhá skupina méně složité a třetí skupina cvičení nejméně složité. Všechny skupiny mají stejný čas na vypracování. Každý žák pracuje sám za sebe. Nejlepší a nejrychlejší tři žáci se správným řešením dostávají známku jedna (takto mohou získat jedničku i méně nadaní žáci, což je motivuje k aktivnější práci). Každý žák získává ještě určitý počet bodů (podle úspěšnosti řešení) pro svou skupinu. Vítězí skupina s nejvyšším počtem bodů. Výsledky jsou zaznamenávány na výsledkovou tabuli (viz. foto). Vítězné družstvo získá tři čtverečky, druhé dva čtverečky a poslední jeden čtvereček. Vyhodnocení se provádí průběžně jedenkrát za měsíc, konečné v pololetí a na konci školního roku. Vítězem za jednotlivce se stává žák s největším počtem jedniček.

5. Hodnocení hodiny a uložení domácí úlohy - žáci obdrží připravené cvičení na kartičkách - přepis, kde je procvičení nejen znělých a neznělých souhlásek, ale zároveň i spirálové opakování tvrdého a měkkého i po tvrdých a měkkých souhláskách.

Struktura hodiny při frontální výuce

(zaznamenáno při náslechu)

Téma : Výslovnost a psaní znělých a neznělých
souhlásek na konci a uvnitř slov.

1. Frontální výklad látky s využitím přípravy na tabuli a cvičení v učebnici.
2. Utvrzování učiva frontálně - ústně s využitím cvičení v učebnici.
3. Procvičování látky - cvičení z učebnice.

Nejprve probrání celého cvičení ústně, poté žáci samostatně pracují do školních sešitů. Po uplynutí stanoveného času se sešity seberou a učitelka opravuje cvičení po vyučování.

4. Procvičování látky s využitím pracovního sešitu - samostatné doplňování do pracovních sešitů. Po skončení práce následuje ústní zdůvodnění a oprava chyb.
5. Hodnocení hodiny a uložení domácí úlohy - cvičení z učebnice - přepis s doplňováním.

Pro srovnání efektivnosti výuky daného téma ve druhých ročnících málotřídní školy při skupinové práci a úplné základní školy při frontálním vyučování jsem vypracovala test, který jsem předložila oběma zkoumaným třídám.

Nestandardizovaný didaktický test na procvičení znělých a neznělých souhlásek na konci a uprostřed slova :

1) Uveďte co nejvíce příbuzných slov ke slovu holub :

2) Co slyšíte ve škole ?

Poj- k tabuli.

Se- rovně.

Bu- tiše.

Posa- se.

Ho- papír do koše.

3) Napiš jedním slovem.

Větší lodička je

Velká latička je

Větší rybička je

4) Napište jednotné číslo.

hodně dubů - jeden ...

hodně zubů - jeden ...

hodně rohů - jeden ...

hodně medů - jeden ...

5) Doplně

Král zvířat je . . .

Bolí mě . . .

Studený jako . . .

Pyšný jako . . .

Pes štěká . . .

Pomocí tohoto testu jsem se snažila zjistit, do jaké míry si již žáci obou zkoumaných tříd učivo osvojili a tím potvrdit hypotézu č. 2.

Výsledky tohoto testu mi potvrdily, že realizace skupinové práce přispívá ke zkvalitnění získaných poznatků žáků. Tyto výsledky svědčí o tom, že žáci druhého ročníku málotřídní školy při skupinové práci zvládli učivo kvalitněji než žáci druhého ročníku úplné základní školy při frontálním vyučování.

U žáků málotřídní školy se jednalo především o chyby zaviněné nepozorností. U žáků z úplné základní školy se naopak projevilo více chyb u slov s problémovějším zdůvodňováním.

Výsledky jsem zaznamenala do následujících tabulek a grafů.
Vysvětlivky k označení tabulek :

- A - počet možných chyb na jednoho žáka
- B - průměr udělaných chyb na jednoho žáka
- C - počet pravopisných chyb na jednoho žáka
- D - průměrný počet chyb ve znělých a neznělých souhláskách

Tabulka č. 4. Vyhodnocení testu druhého ročníku úplné základní školy s frontální výukou v Benešově nad Ploučnicí - 25 žáků :

	A	B	C	D
Cvičení č. 1. dle počtu slov		0,36	0,44	0
Cvičení č. 2.	10	1,04	0	1,08
Cvičení č. 3.	6	0,28	0	0,20
Cvičení č. 4.	4	0,52	0	0,52
Cvičení č. 5.	6	0,16	0	0,12

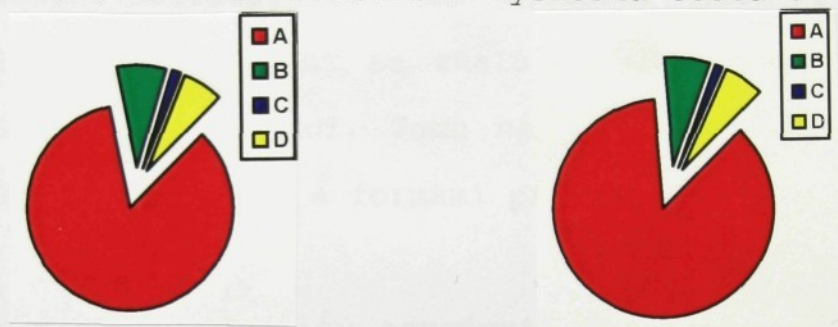
Tabulka č. 5. Vyhodnocení testu druhého ročníku málotřídní školy se skupinovou výukou v Dolních Habarticích:

	A	B	C	D
Cvičení č. 1. dle počtu slov		0,27	0,36	0
Cvičení č. 2.	10	1	0	1
Cvičení č. 3.	6	0,18	0	0,18
Cvičení č. 4.	4	0,45	0	0,45
Cvičení č. 5.	6	0,09	0	0,09

Tabulka č. 6. Porovnání výsledných tabulek testu :

	A	B	C	D
Zákl.Š	26	2,36	0,44	1,92
Mál. Š	26	1,99	0,36	1,72

Graf č. 3. Grafické znázornění výsledků testu :

Na základě výsledků testu mohu říci, že žáci při skupinové výuce zvládli dané učivo kvalitněji a s větším pochopením, než žáci při frontální výuce. Při skupinové práci jsem také zaznamenala větší ukázněnost související se zvýšeným zájmem žáků o dané téma.

Na závěr mého ověření jsem si nechala rozhovor s vyučujícími na téma skupinové a frontální vyučování. Otázky jsem zaměřila především na formy a metody užívané k plnění cílů výuky, aktivizaci žáků, zvýšení efektivnosti vyučování, přiměřenost a náročnost učiva, přípravu učitele na hodinu, klasifikaci a další problémy.

Z výsledku rozhovoru považuji za vhodné uvést některé tyto skutečnosti :

Vyučující mi potvrdily, že plně dosáhly cíle osnov pro druhý ročník. Dále vyslovily názor, že vyučování skupinovou metodou je pro žáky výhodnější, že vzbuzuje zájem nejen žáků s výborným prospěchem, ale i žáků slabších. Jednoznačně odpověděly, že skupinové vyučování přispívá k rozumovému rozvoji žáků mnohem více, než tomu je u vyučování frontálního. Že znalosti jsou trvalejší a rozsáhlejší ve srovnání se znalostmi žáků druhých ročníků úplných základních škol. Tomu napomáhá zvýšení aktivizace žáků různými metodami a formami práce i pomůckami.

Ke zlepšení kvality osvojování poznatků přispěla také vhodná volba a příprava textů v průpravných cvičení, která splňovala požadavek spojení školy se životem.

Požadavkem skupinového vyučování je také otázka zkvalitnění vyjadřování žáků. Na tuto otázku jsem se také zeptala a dostala jsem tuto odpověď :

Čím jsou žáci starší, ubývá na spontánnosti, bezprostřednosti, žáci se začínají stydět a pouze některé přetrvávají ve správném vyjadřování, které bylo charakteristické pro první ročník. Ke zvýšení kvality vyjadřování dochází až od čtvrtého ročníku, a to především v naukových předmětech - například v přírodovědě a vlastivědě.

Pokud jde o klasifikaci žáků, projevíly učitelky určitou nespokojenost s pokyny ke klasifikaci žáků obecné

školy. Požadavek ústní klasifikace, aby špatná známka nebrala žákům chuť k učení, lze uplatnit, ale pro žáky samotné a hlavně pro rodiče nemá žádný motivační účinek. Stále ještě v lidech přežívá (a zvláště na vesnicích) klasická forma hodnocení, a tou je známka.

K otázce týkající se pomůcek učitelky zaměřily svoji pozornost především na učebnici. Vybrat v dnešní době správnou učebnici není ani trochu lehké. Učebnice vydává mnoho vydavatelství. Na první pohled jsou velmi pěkné, barevné, se spoustou dobrých námětů. Ale v každé je jinak seřazen obsah a co je závažnější - nenavazují jedna na druhou (pokud nejsou ze stejného vydavatelství). Většina jich je koncipována jako pracovní sešity, takže žáci by měli psát přímo do učebnic. Kolik je vydavatelství, tolik je různých učebnic a jsou dost drahé, což je v dnešní nedobré ekonomické situaci zvláště pro malé školy dost velký problém.

Pokud žák přejde ze školy v jednom městě do školy v jiném městě, a každá škola používá učebnice z jiného vydavatelství, je žák buď napřed (v tom lepším případě), nebo je pozadu a musí učivo dohánět.

Jako klad učitelky uváděly existenci mnoha pracovních sešitů, kterých je možno využít k samostatné práci, diferenciaci úkolů, cvičení pro zvládnutí základního učiva pro průměrné a méně nadané žáky a prohloubení učební látky pro žáky nadanější.

Z dalších odpovědí vyplynulo, že příprava učitele na skupinové vyučování je velice náročná, ale pro žáky zajímavější a hlavně se jim velmi líbí.

Je zřejmé, že kvalitní a promyšlené uplatňování skupinového vyučování je pro vyučující úkol velmi náročný na přípravu a vyhovuje především učitelům tvořivým, schopným improvizovat a citlivě reagovat na momentální situaci ve třídě.

Ze všech výsledků mého ověření jasně vyplývá potvrzení hypotézy č. 2., že výchova k samostatné práci, zejména prostřednictvím skupinového vyučování, je vysoce účinná a zvyšuje efektivnost vyučovací hodiny, která má velký vliv na zkvalitnění znalostí žáků.

4.2.2. Využití skupinové práce v hodině matematiky

Skupinová práce je užívána i v hodinách matematiky, jak uvádím na tomto příkladu :

Téma : Opakování násobení a dělení formou soutěže

"Maxirisk".

Pomůcky : Příprava na tabuli,
 magnetické tabule (pro každou třídu zvlášť),
 kartičky s příklady,
 pracovní sešity,
 připravené otázky a příklady pro soutěž
 "Maxirisk",

Žáky je nejprve nutno seznámit s pravidly soutěže "Maxirisk", kterou znají z televize, a proto je jim i blízká.

1. Obě třídy si zvolí kapitány.
2. Kapitán určuje, kdo odpoví na otázku. Musí být však plněna podmínka, že se vystřídají všichni žáci.
3. Za správnou odpověď získává třída sto bodů, za nesprávnou odpověď se třídě sto bodů odečítá.

Ve hře je několik druhů příkladů dle témat.

	3. třída	4. třída
Témata : násobení	3×9	14×9
dělení	$36 : 9$	$260 : 9$
slovní úlohy		
složitější příklady	$42 : 7 \times 9$	$15 \times 8 : 10$
obchod - počítání v obchodě		

Soutěž je náročná na přípravu, v žácích však vzbuzuje zájem o matematiku a je založena na zdravém soutěžení. Soutěž trvá pouze polovinu vyučovací hodiny. Ve druhé části hodiny se žáci rozdělí do dvou skupin v každé třídě.

V první skupině z každé třídy jsou žáci nadanější a ve druhé skupině z každé třídy jsou žáci méně nadaní.

3. třída - první skupina - řešení slovních úloh na násobení
a dělení

druhá skupina - doplňování v pracovních
sešitech dělení a násobení

4. třída - první skupina - řešení slovních úloh násobení
dělení

Obrázek č. 10. Skupinová práce při řešení slovních úloh v matematice :

3. třída - obě skupiny řeší příklady na tabuli z paměti

$$\begin{array}{r}
 8 \\
 2 \quad 6 \quad 36 \quad 56 \quad 63 \\
 7 \times 9 \quad 5 \quad / \quad 18 : 9 \quad 81 \\
 4 \quad 0 \quad 9 \times 4 \quad 9 \quad 0 \\
 3 \quad 27
 \end{array}$$

4. třída - obě skupiny - procvičování písemného dělení
na připravených kartách

3. třída - první skupina - příklady na procvičování
v pracovním sešitě

druhá skupina - písemný přepis příkladů z tabule

4. třída - obě skupiny - pamětné dělení se zbytkem v oboru
malé násobilky

Obrázek č. 11. Skupina žáků při procvičování násobilky v
pracovním sešitě:

Na závěr celá třída pamětné počítání příkladů z malé násobilky.

Při hodnocení hodiny si žáci z jednotlivých skupin vybarví v truhlách na nástěnce získané body za umístění v soutěži a správně splněné úkoly z druhé části hodiny.

(příloha č. 3.)

4.2.3. Využití skupinové práce v hodině prvouky

Na dalším příkladu uvádím možnost realizace skupinové práce v hodinách prvouky.

Téma : Jak se dříve žilo "Pravěk".

Pomůcky : Učebnice,

školní sešit,

modelína

pastelky

barevné papíry

Frontální výklad společný pro třetí i čtvrtý ročník s použitím učebnice a metodiky, obrázků a vyprávění příběhu o pravěku.

3. ročník - žáci vyprávějí podle obrázků a zároveň
do školního sešitu píší osnovu
4. ročník - soutěž - nakreslit pravěk - zvířata, obydlí,
napsat krátké vyprávění o pravěku

Obrázek č. 12. Malování přírody z pravěku:

3. ročník - modelování jednotlivých nástrojů, zvířat,
obydlí
4. ročník - vyhodnocení soutěže v kreslení, přečtení
dalších zajímavostí, samostatné vypravování
žáků - uvědomování si základních pojmů
3. a 4. ročník společně - vysvětlení základních pojmů
 - pěstní klín
 - pravěké malby
 - důležitost ohně
 - přečtení krátkých vypravování

4. ročník - žáci rozdělení do dvou skupin, pomocí modelíny vymodelovat pravěké sídlo a vymyslet příběh
3. ročník - z napsaných slov na tabuli vybrat slova, která mají souvislost s pravěkem a utvořit na ně věty. Zopakovat základní údaje a zapamatovat si je formou - kdo vytvoří nejlepší větu.

Na závěr hodiny je vyhodnocení práce čtvrtého ročníku a vyslechnutí obou vymyšlených příběhů. Závěrečné hodnocení provádějí žáci sami a jsou pouze učitelem usměrňováni. Při hodnocení hodiny obdrží opět jednotlivé skupiny body za správně splněné úkoly, které si připnou ke své skupině na nástěnku.

V hodině je vhodně využito mezipředmětových vztahů s výtvarnou výchovou. Začíná frontální výukou a dále je zařazena skupinová práce. Jde o snahu proměnit abstraktní učivo v konkrétní.

5. VLIV SKUPINOVÉ PRÁCE NA ROZVOJ OSOBNOSTI ŽÁKA MÁLOTŘÍDNÍ ŠKOLY

Systém skupinového vyučování je zaměřen na rozvíjení sociálního citu, zájem probouzení touhy po orientaci v současném světě, schopnosti hierarchizovat si hodnoty.

Je to systém velmi otevřený k obohacování a propracování metod i způsobů rozvíjení kvalit osobnosti. Skupinová práce je humánnější, může respektovat fakt, že všechny žáky není možné naučit všechno. S tím se musí každý učitel vyrovnat od samého začátku. Je nutné dosahovat zvyšování úrovně všech žáků, ale není možné, aby všichni uměli všechno.

Při frontálním vyučování se všichni učí všechno, při procvičování a upevňování učiva všichni řeší stejné úlohy a mají na řešení stejný čas. Nadanější žáci jsou však brzy hotoví a pak se nudí. Zatímco slabým žákům většinou tento čas nestačí. Pokud mají řešit všichni žáci stejnou úlohu, nemohou být nároky příliš vysoké. Tím však učitel povoluje nejnadanějším. Na nich se dopouští té největší křivdy. Za cenu toho, aby i ti nejslabší uměli všechno, což stejně není možné, jsou všichni průměrní. Pokud zvýšíme nároky na všechny stejně, potom nadanější žáci se naučí více, ale slabší žáci budou otráveni, protože tyto vyšší nároky nezvládnou. Škola se pro ně stane místem, kde trpí. Trpí neúspěchem, strachem z výsměchu a posměšků od nadanějších žáků. Neúspěch pak odrazuje slabší žáky od učení, od snahy

a tvořivosti, utvrzuje se v nich pocit méněcennosti vůči nadaným žákům, protože vědí, že se jím stejně 'nikdy nevyrovnají'. (12)

Pokud však pracují ve skupině žáků, kteří jsou vcelku na stejné úrovni, jsou tito žáci uvolněnější, sebejistější. Tvořivě pracují, protože vědí, že úkoly na ně kladené zvládnou, což jsou obrovská pozitiva.

Pro žáky mám vždy připravené rozšiřující učivo z českého jazyka i matematiky, jehož příklady zde uvádím. Další příklady v příloze č. 4.:

Obrázek č. 13. Příklady rozšiřujícího učiva z matematiky a českého jazyka:

Číselná skrývačka

Mezdice v douši zb_s3la pozornost. Venku spa3la, jak se její bra3 škádlili u b_s3ny. B_li to me2d_lo3. Chtěla j_m každému s3hnout za uš_. Než se k n_m seh0, bra3 se 8ělili a zm_zeli v b_s3ně. Mezdice j_m to prom_0 a pak se vrát_la z5 k douši a o5 us0.

osmisměrka

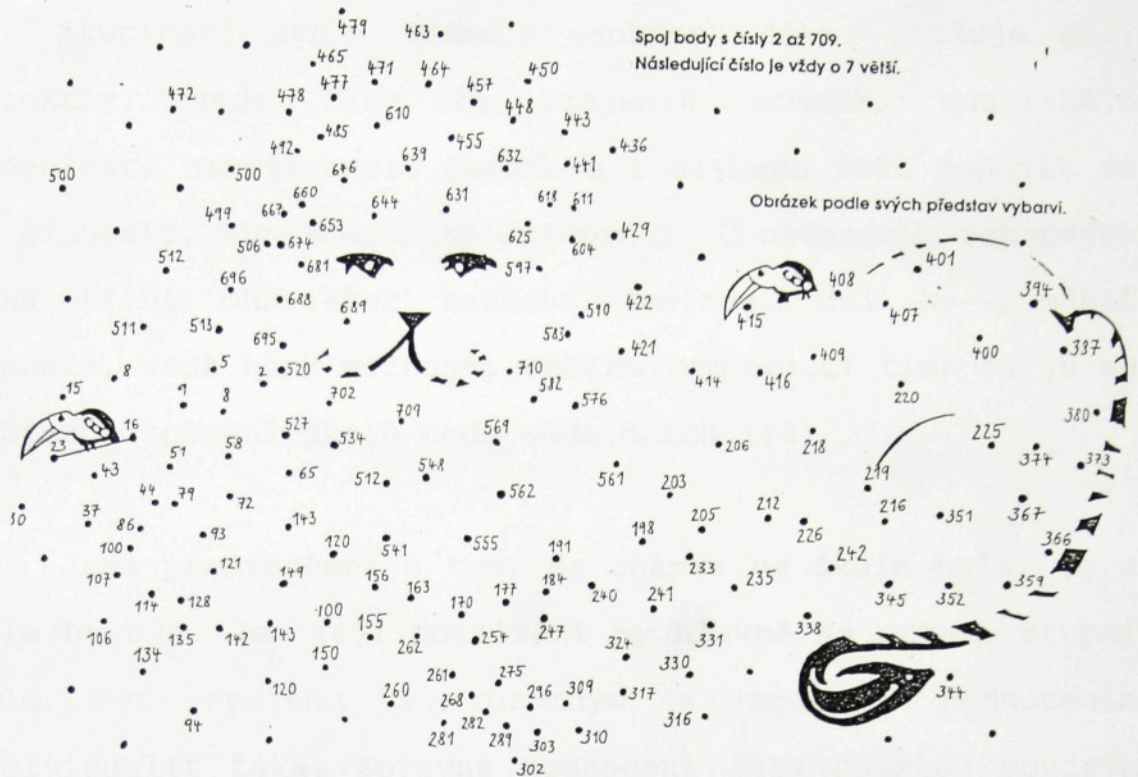
bab_ka,kob_la,
b_dlet,náb_tek,
b_l_na,ob_vatel,
b_str_,ob_čej,
b_k,b_t,zb_tek,
dob_tek,př_b_tek,
(P-p)ř_b_slav,
b_t

P	P	K	E	T	Y	B	O	D
V	Ř	Ý	R	K	Ý	B	N	Ý
Z	Í	I	A	T	Y	Á	O	R
K	B	S	B	V	B	B	A	T
O	Y	Y	A	Y	Y	Y	K	S
B	T	T	T	Č	S	D	Y	Y
Y	E	E	E	E	Ý	L	B	B
L	K	J	Č	E	K	E	A	K
A	N	I	L	Y	B	T	B	V

Spoj body s čísla 2 až 709.

Následující číslo je vždy o 7 větší.

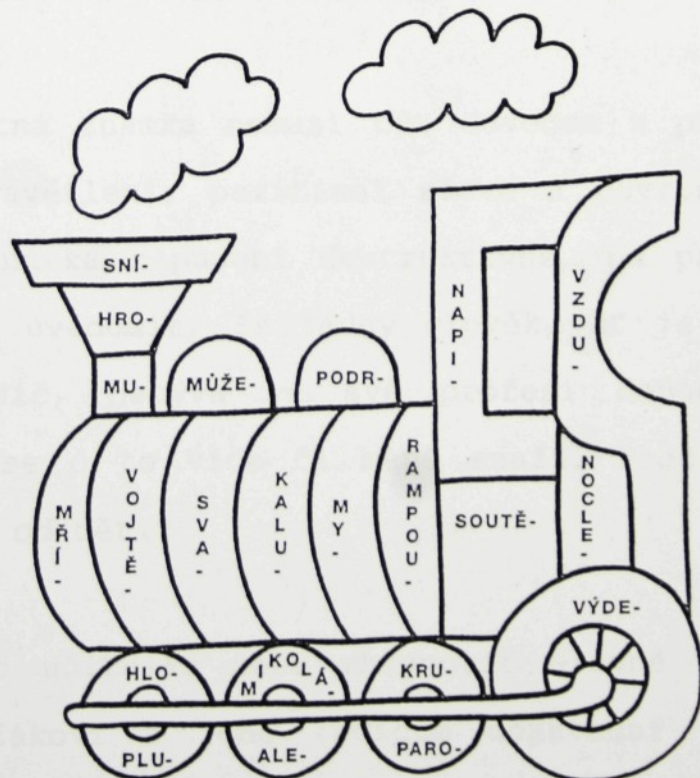
Obrázek podle svých představ vybarvi.

Doplň a vybarvi podle návodu:

PÁROVÉ SOUHLÁSKY

h – modře
 ch – červeně
 ž – zeleně
 š – žlutě

Skupinová práce formuje osobnost žáka. Utužuje malý kolektiv, vede žáky ke vzájemné pomoci, odstraňuje sobeckost, namyšlenost. Umožňuje i slabému žákovi zapojit se do činnosti, vyniknout, splnit práci. U nadaných, schopných žáků tříbí charakter každého jedince. Učí ho pomáhat slabším, vede ho k možnosti většího vyniknutí tím, že je mu nabízeno splnění úkolů nadstandardních.(13)

Jsem přesvědčena o tom, že známka ve škole byla, je a měla by být. Jen její používání by hlavně na prvním stupni mělo být spojeno s rozumným a moudrým hodnocením individualit žáka. Správné hodnocení žáka známkou moudrým učitelem dokáže divy. Znamka je sice hodnocení vědomostí, ale je dávana v určitém momentálním naladění žáka, v jeho konkrétním fyzickém i psychickém stavu. Nehledě na to, že se do známky může promítnout i momentální psychický a fyzický stav učitele samotného.

Špatná známka nemusí být důvodem k panice. Pokud se přidá vysvětlení, pozitivní slovo a povzbuzení, pak tato špatná známka nepůsobí destruktivně, ba právě naopak. Je nutné si uvědomit, že žádný člověk, ať je to učitel, žák nebo rodič, nebývá ve své profesi denně stoprocentní, ačkoliv se o to více či méně snaží. Proč to automaticky očekávat od dětí?

Jako učitelka mohu zhodnotit slovně např. v osobním dopise žákovi a jeho rodičům dosavadní snažení, úroveň vědomostí, dovedností, odkrýt žakovy možnosti a rezervy,

nastínit cíle. Slovní hodnocení umožňuje, aby se základem hodnocení stal pokrok dítěte vůči sobě samému. Je nutné zaměřit se na pozitivní vnitřní motivaci žáka, která je příznivá pro jeho život. Může vždy poskytnout prožitek z úspěchu. Pokud je správně pochopeno a používáno učitelem, podporuje tak kladné hodnoty učení a lidských vztahů.

Při hodnocení se musí respektovat osobnost žáka, brát zřetel na jeho možnosti, schopnosti a dovednosti, ocenit snahu a dosažený cíl. Mohu známkovat a být při tom spravedlivá. "Spravedlivá" v poněkud odlišné dimenzi - ne podle kritéria každému stejným metrem, vždyť každý člověk je jiný - jedinečná a neopakovatelná bytost s různými vlohami, dispozicemi a hlavně jiným sociálním zázemím, které je hlavně na vesnicích tolik rozdílné. (14)

Dnešní doba žádá učitele vychovávat generaci "nového věku". Generaci, která pochopí zákonitosti trhu, zdravé konkurence, týmové práce, kde si jedinec bude vědom svých kvalit i kvalit toho druhého. Co pro to udělat? Myslím si, že je možné mít otevřené srdce a pozitivně naladěnou mysl, přidat k tomu kus svého nadšení, tvořivosti a snahy porozumět.

Na odlehlejších vesnických málotřídních školách, kam se sjíždí žáci z malých roztroušených osad je činnost učitele ještě daleko složitější. Sama jsem na takové škole učila pět let. Značná část žáků žije v málo podnětných rodinách se špatným sociálním zázemím. Žáci přicházejí

do školy bez naprosté předchozí přípravy, nejen že neznají klasické pohádky, neumějí je vyprávět, neznají básničky, ale oni je neumí ani poslouchat. Dovedou se jen dívat na televizi, ale co viděli nedovedou komentovat, nic o tom říci. Někteří neovládají základní sebeobsluhu, neumějí pracovat s nůžkami, s papírem, dosud nepoužívali tužku, pastelky, barvy, neznají všechny barvy, nedovedou rozlišit geometrické tvary. (15)

Všechny tyto návyky získávají až ve škole. Učitel se také ve většině případů nemůže spolehnout na pomoc rodičů při procvičování učiva, ani na to, aby žák měl všechny potřebné pomůcky. Učitelé na málotřídní škole v mnohem větší míře využívají školní pomůcky, provádějí různé pokusy. Mají samozřejmě větší možnost pracovat na cvičném políčku, v hodinách tělesné výchovy využívají daných možností, přírodní překážky i upravené prostory v budově.

Myslím si, že vždy záleží na učiteli. Dobrý učitel, který má ztíženou práci na málotřídní škole, dokáže žáky naučit i získat správné návyky. Domnívám se, že na venkovských málotřídních školách převládá většina těch, kterým je učitelské povolání posláním a věnují se žákům nejen v době vyučování, ale i mimo něj. Jsou to bohužel v převážné míře učitelé staršího a nebo v důchodového věku. Při špatném dopravním spojení, náročnosti práce a i malého ocenění této práce, podceňování těchto učitelů kolegy z plně organizovaných škol, zájem mladých učitelů o tuto práci není.

Odkazy :

- (12) Helus, Z. Pedagogicko-psychologické zdroje účinného vyučování. Praha: Ústřední ústav pro vzdělávání pedagogických pracovníků, 1990
- (13) Kořínek, M. Didaktika základní školy. Praha: SPN, 1984
- (14) Vomáčka, J. Málotřídní školy. Liberec: PF TU, 1995
- (15) Helus, Z. Pedagogicko-psychologické zdroje účinného vyučování. Praha: SPN, 1990

5.1. Připravenost žáka málotřídní školy k dalšímu vzdělávání

V této kapitole jsem využila především svých zkušeností a také názory učitelů pátých ročníků.

Řekla bych, že to, jak se žáci z málotřídních škol přizpůsobují novým podmínkám je více než na nich, závislé na učiteli. Pokud sami na tomto typu školy pracovali, jsou schopni pracovat s takovými žáky individuálně a usnadnit jim tak adaptaci na nové podmínky. Často také takoví učitelé užívají některých vhodných metod z bývalého působiště (málotřídní školy) a pomáhají tím žákům orientovat se v novém prostředí.

Při menším počtu žáků se může vyučující málotřídní školy i přes náročnost této práce více individuálně věnovat slabším, stále je zapojovat do práce. Zná většinou velmi dobře sociální složení rodiny, má pochopení pro problémy těchto žáků. Při zařazení do úplné třídy tito žáci, pokud nejsou neustále povzbuzováni a různými motivačními prostředky nuceni k práci se stávají pasivními. A protože u většiny z nich není podpora ze strany rodičů, začne i jejich prospěch klesat.

Jinak se dá říci, že žák z málotřídní školy bývá lépe připraven pro druhý stupeň, neboť je navyklý naprosto samostatně pracovat, soustředí svoji pozornost na daný problém. Při výkladu nového učiva soustředěně sleduje

učitele, aniž by se čímkoliv rozptyloval. Dovede vzájemně si pomáhat, pomáhat slabším, neopisuje, nenapovídá, neruší při práci. Plně důvěřuje svému učiteli.

Problémem bývá menší průbojnost, ostýchavost ve větším kolektivu. Musí si na početnější kolektiv teprve zvyknout, jakož i na nové vyučující, kteří ne vždy mají tak "mateřský" přístup k žákům, na jaký z málotřídní školy byl žák zvyklý. Pouze snad hůře dopadnou žáci, kde pedagog málotřídní školy je méně zodpovědný a těch snad je velice, velice málo!

Problém s přechodem žáků na vyšší stupeň není v malých vědomostech, ale v sociální adaptaci na prostředí (spolužáky i učitele). Malá příležitost žáka vyjít z úzkého rodinného kruhu mezi více lidí je příčinou horšího sociálního sžití.

Pro příklad uvádím názor učitelky šesté třídy spádové Základní školy v Benešově nad Ploučnicí a žákyně, která navštěvovala první stupeň na málotřídní škole.

Mgr. Milena Hrdinová

"Za čtyřicet tři let pedagogické činnosti jsem patnáct roků působila ve funkci ředitelky úplné základní školy a pět roků ve funkci ředitelky málotřídní školy. Nyní vyučuji na druhém stupni. Učím i žáky, které jsem měla na málotřídní škole.

Pokud jde o přípravu žáků na malých školách, jejich znalosti se neliší od žáků z plně organizovaných škol. Z počátku při přechodu do většího kolektivu se většina drží stranou, ale během prvního pololetí již splynou s novými spolužáky, nacházejí si nové kamarády. Rozdíl v přípravě žáků spočívá vždy v kvalitě vyučujícího. Dobrý učitel na málotřídní škole i za ztížených podmínek dovede žáky velmi dobře připravit. Ze zkušeností mohu tvrdit, že podle přípravy žáků jsme poznali, kdo je připravoval.

V úvahu se musí brát i sociální podmínky žáků na venkově. Protože však dobrý vyučující na málotřídní škole se dokáže žákům více individuálně věnovat, žáci základní učivo i v těch případech, kdy se nelze spolehnout na spolupráci a pomoc rodiny. Protože však na druhém stupni základní školy se věnuje vyučující všem žákům stejně, dochází v sedmých a osmých třídách u některých slabších žáků k poklesu prospěchu a navíc se začínají projevovat i kázeňské problémy.

V letošním roce přešli na základní školu do šesté třídy pouze čtyři žáci z jedné málotřídní školy (z ostatních již přešli do páté třídy). Jedna žákyně je i nadále premiantkou třídy, jeden žák dosahuje průměrných výsledků, ale patří mezi nejaktivnější ve třídě. Další dvě žákyně se zpočátku držely stranou, pouze písemné projevy ukazovaly, že mají solidní znalosti. I když nepatří mezi nejaktivnější při hodinách, velmi rády se podílejí na práci ve prospěch třídy (zalévání květin, práce služeb a pod.).

Většina žáků z těchto škol je velmi pracovitá, po manuální stránce mnohem vyspělejší a spolehlivější. Dovedou být i mnohem vděčnější."

Názor žákyně šesté třídy :

"Chodím do šesté třídy Základní školy v Benešově nad Ploučnicí. Předtím jsem navštěvovala první až čtvrtou třídu v málotřídní škole v Dolních Habarticích, kde byly dva ročníky pohromadě. Velmi se mi tam líbilo. Paní učitelka si s námi hodně povídala, hodně jsme soutěžili, hráli hry i v českém jazyce a matematice. Neseděli jsme jen v lavicích. Soutěžili jsme ve skupinách, hodně jsme zpívali. Třeba vyjmenovaná slova jsme se učili pomocí písniček. Často jsem byla vyvolávaná. Měla jsem hodně kamarádů a kamarádek. Když jsem přišla do Benešova, byla to pro mě velká změna. Ve třídě bylo třicet žáků, z toho jsem znala pouze čtyři. Na každou hodinu jsme měli jiného učitele. Sedíme stále v lavicích, dostáváme hodně příkazů a učitelé si s námi tolik nepovídají. I když toho hodně vím, jsem málo vyvolávaná, tak se teď už málo hlásím. Z počátku jsme se stranili od ostatních žáků. Teď už mám sice víc kamarádů, ale jsou v naší třídě stále žáci, kteří se s námi "z vesnice" vůbec nebaví. Teď už jsem si zvykla, ale přesto stále vzpomínám na školu v Dolních Habarticích.

6. PŘÍPRAVA UČITELE MÁLOTŘÍDNÍ ŠKOLY NA VYUČOVÁNÍ

Vstup dětí do školy je velkou změnou v jejich životě. Začínají pro ně nové, mnohdy poprvé, povinnosti, mění se jim režim dne, jsou na ně najednou kladeny určité požadavky. Jak ve školní činnosti docílit toho, aby samy děti měly potřebu nebo zájem o zlepšení svých schopností a dovedností, jak podněcovat neustále zájem o výuku?

Velmi důležitá je ve vyučovacím procesu osobnost učitele. Aby učitel mohl správně žáky na vyučování motivovat, vhodně pro ně připravovat každou vyučovací hodinu, musí dobře znát složení své třídy, individuální zvláštnosti žáků, jejich schopnosti, dovednosti, intelekt. Úkoly si pro ně připravovat tak, aby vyhovovaly náročnosti nejen žákům průměrným, ale i slabším nebo nadanějším.

To ovšem znamená věnovat přípravě jednotlivých hodin více času a úsilí, práci diferencovat, kombinovat různé metody a formy práce tak, aby vyučování neztrácelo na atraktivnosti, zajímavosti a pro žáky bylo stále přitažlivé. Pro slabší žáky připravit úkoly snazší, pro nadané žáky naopak složitější, problémovější. (16)

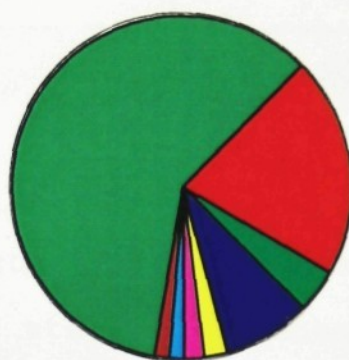
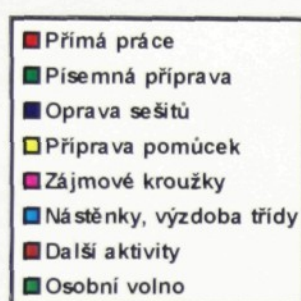
Pro názornost jsem vytvořila model profesigramu přípravy učitele na vyučování. Je zde vyjádřena časová potřeba přípravy učitele na málotřídní škole při skupinovém vyučování a zároveň srovnání s časovou potřebou přípravy

učitele úplné základní školy při frontální výuce. Vycházela jsem z časového fondu jednoho dne a ankety s učitelkami.

(příloha č.5.)

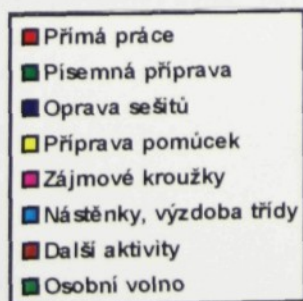
Graf č. 4. Model profesiogramu učitele při skupinovém vyučování se zohledněním časového fondu jednoho dne :

- přímá práce se žáky - 5 hodin
- příprava na vyučování - 4,40 hodin
- osobní volno - 14,20 hodin

Graf č. 5. Model profesiogramu přípravy učitele při frontálním vyučování se zohledněním časového fondu jednoho dne:

- přímá práce s žáky - 5 hodin
- příprava na vyučování - 3 hodiny
- osobní volno - 16 hodin

Tabulka č. 7. Srovnání pouze přípravy učitele na vyučování je v následující tabulce (číselné údaje jsou v minutách):

Písemná příprava	40	60
Oprava sešitů	60	120
Příprava pomůcek	20	30
Zájmové kroužky	20	30
Nástěnky, výzdoba třídy	20	20
Další aktivity	20	20
Příprava celkem	180	280

Představa o jednotné třídě, kdy žáci ve stejném okamžiku provádějí stejné myšlenkové operace, stejně přijímají veškeré informace, neodpovídá skutečnosti. Jednotliví žáci mají různé zkušenosti, různou úroveň rozvoje intelektu, pocházejí z různě podnětných prostředí, což jim poskytuje odlišné sociální a kulturní podmínky k rozvoji celé osobnosti. To vše se dá realizovat pouze při skupinovém vyučování. (17)

Při neustálém frontálním vyučování bez jakékoliv diferenciaci může po čase dojít k tomu, že část žáků pro náročnost a tempo učivo nezvládne a brzy pro časté neúspěchy ztratí o něj zájem. Naopak u nadaných žáků dojde k poklesu zájmu o učivo. Proč? Co se stále opakuje ztrácí na zajímavosti. S prací jsou tito žáci rychle hotoví a začnou se nudit.

Ve vyučování učitel musí také dbát na uplatňování didaktických zásad, dodržovat je a tím zvýšit u žáků aktivitu, samostatnost v práci, zlepšit vztah ke školní práci a konečným důsledkem zvýšit i jejich vnitřní motivaci k učení. (18)

Při skupinové výuce lze využívat úkoly k řešení situací a problémů běžných v životě žáků, protože v těchto situacích lze mnohem lépe a názorněji odstraňovat jejich neobratnost ve vyjadřování a logickém myšlení.

Získané vědomosti musí umět žák vyjádřit, protože teprve verbalizací se stává vědomost operativní a může se stát nástrojem řešení problémů v praxi, nebo nástrojem k dalšímu poznávání. Verbální znalost není verbalismus, jestli-že je to znalost uvědomělá. A právě v malých skupinách překonávají slabší žáci ostych a strach z výsměchu spolužáků, když chybně odpoví.

V mé třídě si již děti neklepou významně na čelo, když někdo dělá chyby. Každý výraznější úspěch se oceňuje potleskem. Mí žáci mají tendenci hodně zatleskat hlavně těm slabším, protože cítí, že oni to potřebují.

Obrázek č. 14. Ukázka ocenění potleskem žáků:

Společně s nadanějšími žáky se snažíme ty méně nadané povzbuzovat. Nevadí, že jim některé učení nejde, nejsou tím o nic horší než my ostatní. Každý jsme jiný a právě ta výjimečnost je na nás to pěkné a zajímavé.

Pozitivní motivace - to je kouzelné zaklínadlo, které by měl používat učitel na své žáky v co největší míře. Pokud žák nemá žádnou odezvu, nebo jen tu špatnou, tak co s ním udělat? Víc než kritika pomůže rada a povzbuzení.

Skupinové vyučování vyhovuje více učitelům tvořivým, schopným improvizovat a citlivě reagovat na situaci ve třídě. Z hlediska pedagogů je náročnější na přípravu a zkušenosti. Žákům se způsob skupinové výuky velmi líbí, učí se ve větší pohodě, jsou aktivnější a do školy chodí rádi.

Je s nimi velice pěkná práce a i vyučující mají pocit spokojenosti a dobře odvedené práce.

Píši o práci na málotřídní škole, kde pracuji, z čehož vyplývá, že skupinová práce je běžně do výukových programů zařazována. Ve své práci kombinuji frontální a skupinové vyučování, jak ukazuje následný přehled :

frontálně - vždy výklad učiva nového (řádně vysvětlit)

- spirálové opakování učiva
- "pětiminutovky", diktáty, soutěže, prověrky
- učiva a podobně

skupinově - procvičování učiva

- tvořivá práce, hlavně slohová
- problémové úkoly, hlavně v matematice
- společná četba - plnění vyplývajících úkolů
- tvoření zábavných cvičení, her, soutěžních úkolů

prostředky učitele - zadání zapsané buď na tabuli, na listu papíru, případně ústně

- přesné vymezení používaných pomůcek - příprava
- vymezení prostoru ve třídě k plnění samostatné práce
- stanovení literatury, knih, učebnic, slovníků a podobně

Odkazy :

- (16) Mojžíšek, L. Vyučovací metody. Praha: SPN, 1977
- (17) Helus, Z. Pedagogicko-psychologické zdroje účinného vyučování. Praha: Ústřední ústav pro vzdělávání pedagogických pracovníků, 1990
- (18) Kořínek, M. Didaktika základní školy. Praha: SPN, 1984

7. ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se snažila dokázat převažující klady edukačního působení málotřídních škol. Myslím, že i přes nepříznivá ekonomická hlediska je důležité zachování málotřídních škol. Tuto důležitost jsem dokazovala nejprve potvrzením hypotézy č. 1., že výchovné prostředí málotřídních škol charakterizuje vysoký stupeň sociální intenzity.

Vycházela jsem nejen z teoretických východisek, ale i z praktického ověření jak sociální diagnostikou tříd sociometrickým testem, tak i výpovědí učitelky šesté třídy a žákyně, která navštěvovala první stupeň v málotřídní škole. Z neuspořádaných sociometrických matic zpracovaných z parametrických sociometrických dotazníků v obou třídách je zřejmé, že sociální intenzita v málotřídních školách je daleko vyšší než v plně integrovaných školách. Tímto ověřením se hypotéza č. 1 plně potvrdila.

Pro ověření hypotézy č. 2., že výchova k samostatné práci, zejména prostřednictvím skupinového vyučování je vysoce účinná a zvyšuje tak efektivnost vyučovací hodiny.

Ověřování jsem prováděla prostřednictvím metody náslechu, nestandardizovaného didaktického testu, jeho kvalitativním i kvantitativním rozbořem a ankety s učitelkami. Z výsledků rozboru je zřejmé, že žáci při skupinové výuce zvládli dané učivo kvalitněji a s větším pochopením. Nejen z teoretických východisek, ale také z praktického ověření přímo ve vyučovacím procesu se předpoklad potvrdil.

Při zpracovávání diplomové práce jsem čerpala z diskusí s učiteli, diskusních příspěvků uveřejněných v pedagogických časopisech, odborných knih a rozbořem dalších materiálů věnovaných problému málotřídních škol.

Hlubší seznámení s danou problematikou mělo pro mne velký význam. Budu se snažit všech svých poznatků využít ve svém povolání.

Přínos této závěrečné práce je především v tom, že jsem si sama ujasnila možnosti samostatné práce na málotřídní škole a její přínos k optimalizaci výchovně vzdělávacího působení.

Domnívám se, že z tohoto hlediska by ji bylo možno využít i pro jednání metodických orgánů na škole, ale stejně tak i k hledání cest, jak usnadnit žákům přechod z málotřídní školy na vyšší stupeň.

9. SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY

1. Čáp, J. Psychologie pro učitele. Praha: SPN, 1980
2. Blížkovský, B. Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi. Ostrava: Amosium servis, 1992
3. Ducháčková, O. a kol. Pedagogika pro střední pedagogické školy. Praha: SPN, 1986
4. Helus, Z. Pedagogicko-psychologické zdroje účinného vyučování. Praha: Ústřední ústav pro vzdělávání pedagogických pracovníků, 1990
5. Kořínek, M. Didaktika základní školy. Praha: SPN, 1984
6. Mojžíšek, L. Vyučovací metody. Praha: SPN, 1984
7. Mojžíšek, L. Vyučovací hodina. Praha: SPN, 1984
8. Pařízek, V. Učitel a jeho povolání. Praha: SPN, 1988
9. pedagogické časopisy : Obecná škola, Pedagogika, Komenský, Rodina a škola, ročníky 94, 95, 96, 97
10. Rys, S. Hospitace v pedagogické praxi. Praha: SPN, 1978
11. Singule, F. Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti. Praha: SPN, 1992
12. Skalková, J. a kol. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha: SPN, 1985
13. Tupý, K.: Didaktické problémy málotřídních škol. Praha: SPN, 1986
14. Vomáčka, J. Málotřídní školy. Liberec: PF TU, 1995
15. Janoušek, J. a kol. Metody sociální psychologie. Praha: SPN, 1986

10. PŘÍLOHY

Parametrický sociometrický dotazník - sociální
diagnostika třídy

1. Můj nejlepší přítel ze třídy:

1.

2.

3.

2. Koho bych si ze třídy za přítele nevybral:

1.

2.

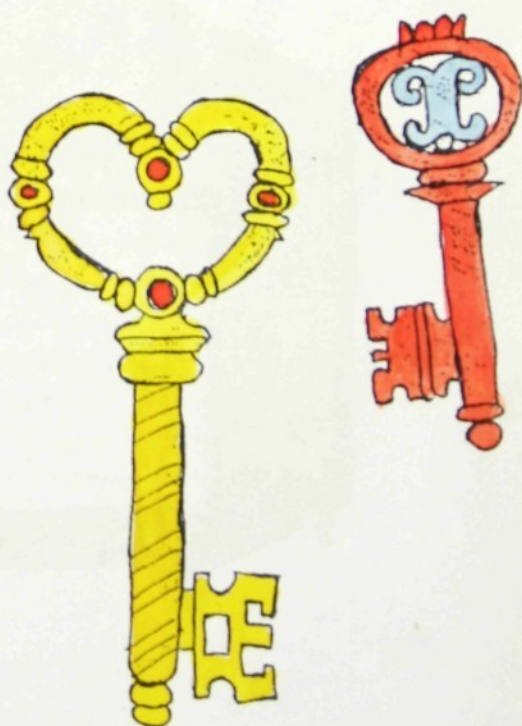
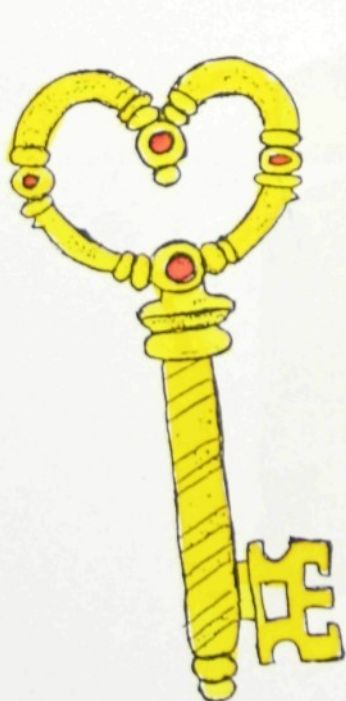
3.

3. Ve škole se mi líbí :

ano

ne

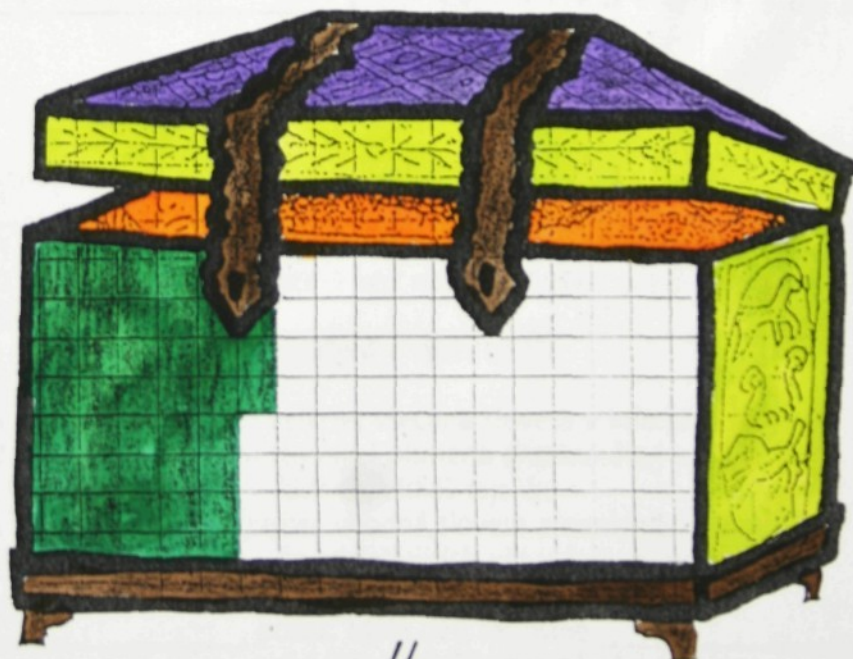
Výsledková listina - soutěž skupin "STUDÁNKY"

Výsledková listina - soutěž skupin - český jazyk

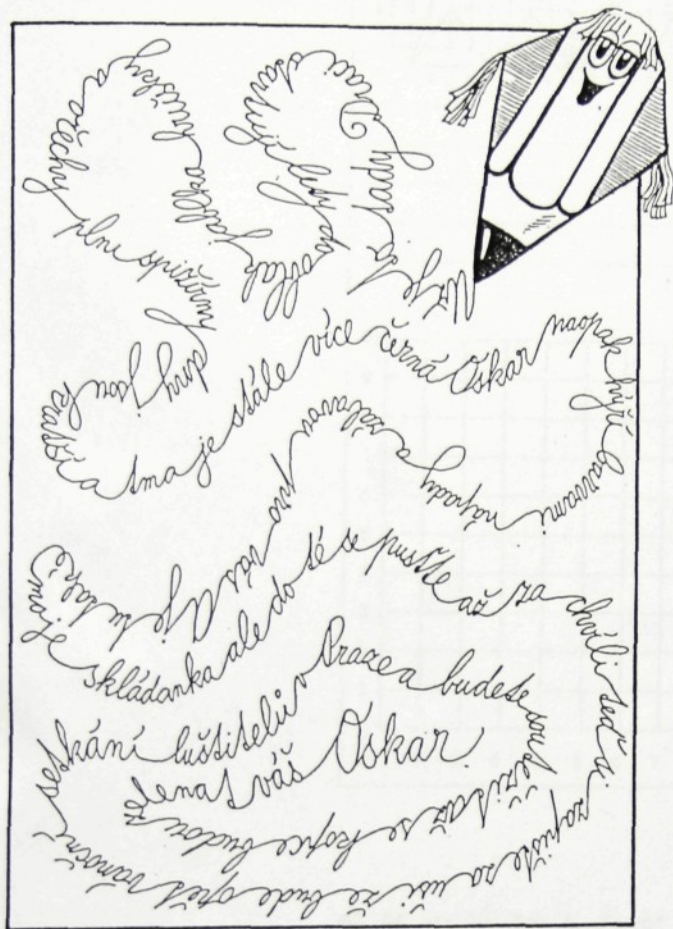

I.

II.

Další příklady rozšiřujícího učiva :

Chceš vědět, kolik zlatých cihliček pirát uloupil? Spočítej maxipříklad pod obrázkem a dozvíš se to !

$$\begin{aligned}
 &10 + 22 - 2 + 5 - 3 : 8 + 11 + 5 + 20 : 5 \\
 &: 2 + 16 + 30 + 50 : 10 \times 3 : 5 \times 6 : 9 + \\
 &+ 26 + 1 + 7 - 8 + 20 - 1 : 7 + 3 + 6 : 2 - \\
 &- 1 \times 5 + 7 + 8 - 10 : 4 \times 2 + 20 + 30 : \\
 &: 10 + 14 + 9 + 9 + 1 + 60 \times 10 = \boxed{}
 \end{aligned}$$

Osmisměrka

S	E	R	V	Í	R	O	V	A	T
K	E	T	A	V	O	L	A	M	R
Á	T	K	T	V	M	T	Ř	I	O
K	L	J	A	U	Í	A	I	L	U
A	E	E	V	T	T	L	T	O	B
T	S	Z	O	Ř	A	O	O	V	I
D	K	D	Č	Í	U	V	D	A	T
O	A	I	N	T	E	S	A	T	V
A	T	T	A	H	A	T	N	L	Y
Č	Í	S	T	I	Ž	O	L	O	P

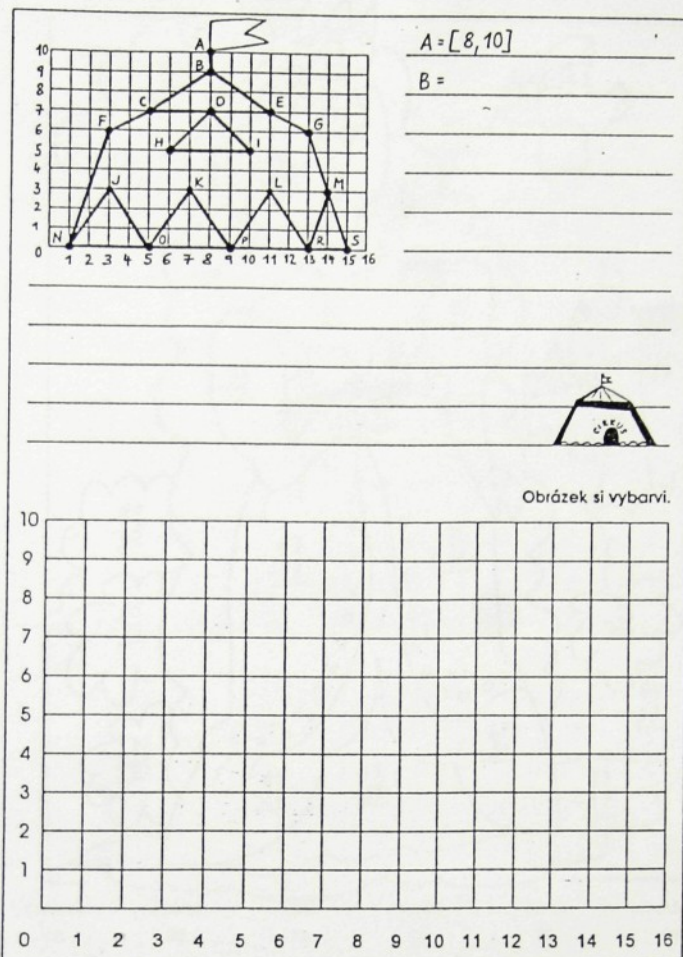
Novinář volá známému herci do bytu: „Mistře, co právě teď natáčíte?“ „Teď“ právě natáčím

(dokončení v tajence)

- vyškrtej všechna slovesa v infinitivu (18)
- zbývající písmena si zakroužkuj a přečti po řádcích, získáš tajenku
- vyber vhodná slovesa z osmisměrky a doplň je do následujících vět v čase minulém

Taneční páry _____ polku. Malé děti radostně _____.
 Číšníci nám _____ oběd. Při hodině výtvarné výchovy jsme _____
 _____ podzimní krajinu. Auto _____ sem a tam.

Vypiš souřadnice bodů, vyznač body ve čtvercové síti a narýsuj.

SKRÝVAČKY

Do každé z těchto vět se ti schovalo jedno zvířátko. Najdeš je ?

1. Jestli je ve spíži med, vědí jenom děti.
2. Přeskoč Katko tuhle překážku !
3. Známa moravská města jsou například Zlín nebo Brno.
4. Matěj si kope s míčem nebo jezdí na kole ?
5. Honza Kruliš kamarádí také s Davidem.
6. Dej páku nahoru !
7. Jogurty a mléko zakoupíte v obchodě za rohem.
8. Ta mokrá vata se na to nehodí !
9. Na této ose lze vyměřit trup i křídla.
10. Karlovy Vary bazén také mají, a dokonce termální.

Kolik z deseti zvířátek se ti podařilo najít ?

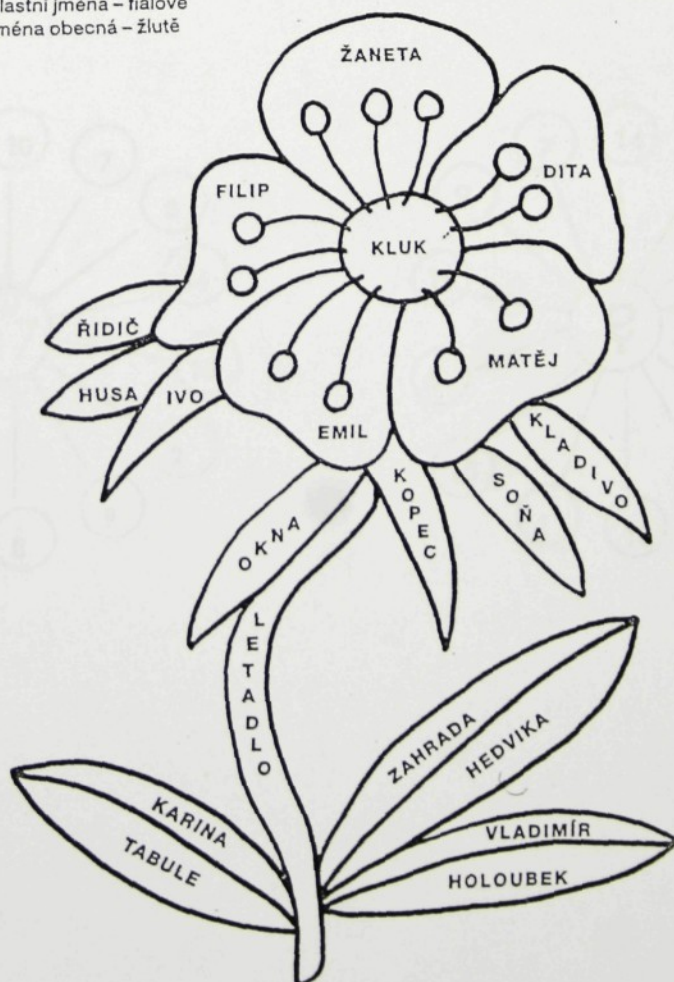
Vypočítej příklady a obrázek vybarvi.

červená	zelená	žlutá	modrá	černá	oranžová
18	25	29	34	39	65

Vybarvi podle návodu:
vlastní jména – fialově
jména obecná – žlutě

VLASTNÍ JMÉNA

Daší dvě hádanky budou pro počtáře. V každé z nich máte místo otazníku doplnit správně číslo, které tam patří!

Na rozcvičení jedna jednoduchá:

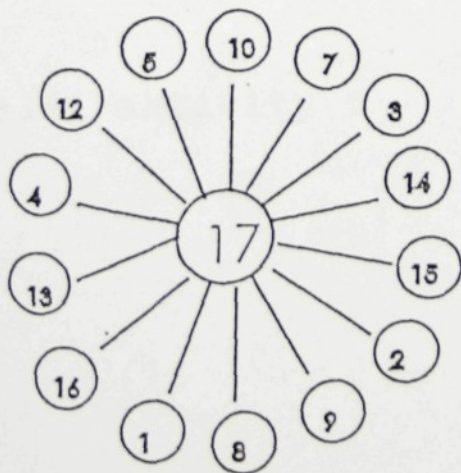
2	4	6	8	10	12	14	16	?
---	---	---	---	----	----	----	----	---

Jistě jste přišli na to, že v každé další kostičce je o 2 více. Místo otazníku tedy patří číslo 18.

Další úlohy ale nebudou tak jednoduché, takže se soustřeďte a počítejte!

2	3	5	8	12	17	23
---	---	---	---	----	----	----

4	5	7	10	14	19	?
---	---	---	----	----	----	---

Anketa k přípravě učitele na vyučování

Kolik času potřebujete pro přípravu na vyučování:

1. písemná příprava:

2. oprava sešitů:

3. příprava pomůcek:

4. zájmové kroužky:

5. nástěnky, výzdoba třídy:

6. další aktivity :